

Слободанка Илић-Тасић

Центар за црквене студије, Ниш - Србија

ЧУДОТВОРНА ИСЦЕЉЕЊА КОЈА ЈЕ УЧИНИО СВЕТИ САВА

Апстракт: Дар чињења чуда један је од највећих дарова, које Господ дарује само великим подвижницима и молитвеницима. Свети Сава је припадао управо таквим молитвеницима. О томе нам сведоче хиландарски јеромонаси и велики српски књижевници, Доментијан и Теодосије. Бројна чудотворна исцељења Светог Саве забележена су у житијама светих. "А чудеса и силе не биваху далеко од светих, него се молитвама овога (Саве), а помазивањем миром онога (оца Св. Симеона) духови одгањаху, болести се исцељаваху, ослабљени се подизаху, и много дуго..." (Житије Светог Саве - Теодосије Хиландарац).

Кључне речи: исцељење, молитва, житије, ослабљени

Према делима хиландарских јеромонаха Доментијана и Теодосија, Бојовић /1/ је обрадио молитве Светог Саве и молитвено житије Светог Саве. За почетак овог дела истраживања, намеће се значај Ватопедске молитве Христу, односно њен почетак: "Предобри Господе, рекао си: "онима који ме траже, наћи ћу се, и онеме који куца у двери моје милости отворићу; и оне који ме призивају истином послушаћу, и сатворићу вољу оних који се боје и који ме љубе, и молитву њихову услишићу" /1,2/. Предмет нашег истраживања посебно су биле молитве за ослабљенога, које је Бојовић цитирао у целости /1/.

Теодосије је детаљно описао бројна исцељења, која је учинио Свети Сава, посебно "подизање ослабљенога". "Једнога дана изашав, нађе човека, ослабљена рукама и ногама и свим удовима својим, донесена ради примања милостиње и остављена на путу, да му Свети у пролазу да штогод... и он однесе с учеником у цркву ослабљенога, положив га у мантију, и постави пред икону Христа који је врач душама и телима. А кад падне ноћ, сам се удружи с ослабљеним, да послужи болнику... Свеноћним стајањем и падањем на земљу, бив у многим труду, марљивије се моли и натклања над труп ослабљенога. И као неким лекарским помазањем помазује ослабљене му удове, растварајући својим топлим сузама и молитвама, и, кад их је довољно одаждио и био умом као на небу, и подигао у висину пречасне своје руке, зовући из дубине душе, призиваше бездан милости (Господа Исуса Христа) ... многомилостиви, преиздашни Господе, и овога овде преда мном ослабљеног ослободи од болести која која га држи, пошљи Дух свој свети, и обнови твар своју, сабери разнесене удове његове и освежи жиле, пути његове твојом неисказаном влашћу и силом невидљивом... И, завршивши молитву, рече ослабљеноме: "У име Господа Исуса Христа, чедо, теби говорим: устани и ходи (Д.А.3,6) са сваком снагом!... Одмах, дакле, са речју, недужан, као да је од много година здрав, искочи из мантије као са одра и иђаше" /3/. "Премда је међу људе дошао да лечи њихове духовне болести, Христос је без оклевања исцељивао телесне болести и немоћи оних који су Га за то молили"/4/.

"Раслабљени се подизаху". Да ли су то били они чије је тело било "раслабљено" грехом? Можемо поставити питање да ли се ту мисли на различите одузетости због нервних болести, дегенеративних и упалних болести зглобова и мишића, на оне који су обично називани 'паралитичарима', или би се чак међу њима могли наћи оболели и од епилепсије (нпр. посткомицијална стања)? Одговор на ово питање наслућујемо у самој молитви Светог Саве за раслабљенога: "Саваоте Боже... дођи и овде на овога раслабљенога, и ослободи га болести која га држи, и растргни свезе болова греховних, и обнови своје створење..."(Доментијан, "Молитве светог Саве" - Драгиша Бојовић, 2002, стр. 48) /1/.

Господ Исус Христос је исцељивао болесне од различитих болести и с различитим мукама (све болесне, "и бијесне, и мјесечњаке, и узете") (Мт 4, 24) /4,5/. У јеванђељима видимо неме, глуве или следе, за које се не сматра да су запоседнути (Мт 9, 27-30; 15, 30-31; 20, 29-34; Мк 10, 49-53; Лк 18, 35-43, Мк 7, 32-35; 8, 22-25, Јн 9, 1-7; 10, 46-53), док други који имају исте поремећаје јесу тако сматрани (Мт 9, 32-33; Лк 11, 14; 12, 22; 9, 17-27). Исто тако, неки људи су парализовани због запоседнутости (Лк 13, 10-16), док други нису (Мт 4, 24; 9, 2-7; Мк 2, 3-12; Лк 5, 18, 25). "Сами симптоми посматране болести или немоћи не онемогућавају да се одреди да ли оне имају природно или демонско порекло, јер су у оба случаја они често слични и само је духовни поглед, обдарен харизмом разликовања (I Кор. 2, 10) у стању да направи разлику" /4/. "И где бјеше ондје жена болесна од духа осамнаест година, и бјеше згрчена, и не могла се исправити. А кад је видје, дозвола је Исус и рече јој: 'Жено! Опроштена си од болести своје'. И метну на њу руке, и одмах се исправи и хваљаше Богу" (Лк 13, 10-16). У јеванђељима се наглашава утицај грехова на појаву "узетости". "И где, доведоше му узета који лежаше на одру. И видјевши Исус вјеру њихову, рече узетоме: 'Не бој се, синко, опраштају ти се гријеси твоји' " (Мт 9, 2' = Мк 3, 3-12 = Лк 5, 18, 24-25) /4/.

Након исцељења "раслабљенога", "Свети (Сава) поучи отрока, да не би неразумно нити заборавношћу покрио божју милост која је на њему била, и поучи га да се отреса онога што је зло, "да ти не буде, рече, гори доцнији живот од ранијег". И уместо награде за исцељење, Свети га обдари, па отпусти својима" /3/. Овакво упутство тек излеченом болеснику на неки начин указује на могућност да је његова болест била последица греха, те да је излечење дошло "опраштањем грехова", с обзиром на то да је Свети Сава имао дар (могућност) опраштања грехова молитвом Господу Исусу Христу. "А сада се зби пророчанство богоноснога оца нашега светог Симеона, које после одласка из овога живота унапред објави светим Духом, љубазноме своме сину благодатноме кир Сави: 'Љубитељ твој Христос удостојиће те дара небескога, и на истоку ћеш примити небесну власт, везивање и дрешење кривца људских грехова, и бићеш заједничар апостолског седења, проћи ћеш истоке и западе, провођен самим Господом...' " /3/.

"А кад глас прође о исцељењу раслабљенога, сви који имајаху недужне доношаху их и полагаху их пред ногама Светог. А он, на свакога од њих полагајући руке, молитвом их исцељиваше, а кад се у манастиру налажаше, узимајући недужне, уношаше их к светоме гробу пречасног свога оца, и миром светим из светих његових моћији помазиваше их, и молитвама светог Симеона обогаћени, сви исцељени и здрави одлажаху својим домовима" /3/.

Прва чудотворна исцељења над мироточивим моштима Светог Симеона догодила су се на његовом гробу, у Светој Гори, који је "пријатно мирисао миром, пријатним аромама": "А благородници и остали сви црпући узимаху, хотећи освети чеда и домове своје, и сви недужни, имајући многе и различите болести, који су били

мучени дусима нечистим, благодаћу божјом и молитвама Пречаснога - додиривањем Светога гроба и помазивањем светим миром здрави, исцеливши се, одлажаше својим домовима"/3/.

Различити видови чудотворних исцељења догађали су се полагањем руке, вером, додиром гроба светих, помазивањем светим миром, опраштањем грехова, али и ослобађањем од злих духова и демона /4,5,6,7,8,9/. "Сва ова чудеса чине свети ради нашега спасења, да, видевши их, бога прославимо говорећи: 'Диван је Бог у светињи својој (Пс. 67,36) и свети његови, у којима Бог удиви сву вољу своју (Пс. 15,3)...', истакао је Теодосије Хиландарац, подсећајући нас на учење Господа Исуса Христа " да се неке болести јављају да се слави име Божје!" (Јов. 9,3; Јов. 11,4) /5/. То је и основна порука, дата у Јеванђељима.

Међу чудотворним исцељењима, која је учинио Свети Сава свакако је исцељење његовог брата Стефана Првовенчаног. "А кад дође свети над болеснички одар самодршца брата, овај му, подигнут од других, једва могаде дати целив, и настаде плач од обојице и од свих благородника. Јер силна беше болест самодршчева, да се никако не надаше животу. Али драги Бог који је доласком својим утулио сузе Марији и Марти, и доласком светога архиепископа промени све ово из туге у радост. Оми, дакле, крст часни и свети, и том освећеном водом и топлом молитвом напоји брата, и свега га окропи, полагајући своје свете руке на часну његову главу, и, грлећи је, са сузама целиваше, много се молећи за њ тајним молитвама срца ка зналцу тајни и који види све скривено. И молитвом светога болесник се спасе, и наједном се опорави... устане ненадано брзо са одра. И бледило самртничко одилажаше, испузвице румене на лицу се појављиваху, јер се недужи исчезаваху метањем, у име Бога мојега, руке светога архиепископа. И одмах седе за трпезу..." /3/. Стефан је пре тога дуго боловао ("много времена од недуга био мучен, и сасвим није могао усправити се, и за кога и најбољи лекари мишљаху да му је живот без наде"). Сви присутни су били захвални Господу Исусу Христу, који је рекао: "Именом мојим бесове ће изгонити, на недужне ће руке полагати, здрави ће бивати (Мр. 16, 17-18)" /3/. Намеће се питање многе етиологије болести. Да ли се радило о могућем излечењу од епилепсије, и то полагањем руке и молитвом (ради изгона злих духова)? Према религијском учењу, могла је бити последица греха (личних грехова предака и родитеља) или поседнутост злим духом. У овом случају Свети Сава је положио руке на главу свога брата, али се и усрдно молио Господу Исусу Христу. Епилепсија у средњовековним медицинским и другим списима била је предмет бројних истраживања /5,7,8,9,10/, где се најчешће помиње као велика болест, падавица, "свештена болест", односно као болест свештеника, недуг.../10/.

У Житију светога Саве од Теодосија, у делу где се говори о проблемима јереси, стоји упозорење: "...поучавати се овим, плашити се од непријатељских нам злих духова и растерати их од нас. Јер кад зли дух који дављаше Саула, бежеше од Саула Давидовим свирањем у свиралу и гуђењем у гусле, колико се имају плашити и бежати од страшне трубе која исповеда Тројицу Свету у једном божанству? И сад, дакле, сви који сте данас сабрани, ако је ко од вас још обузет нечастим учењем јереси, нека изобличи недуг исповедањем, а ми ћемо у Бога вером православља њега ускоро излечити" /3/.

Наиме, пошто је Сава "освећен за архиепископа свих српских земаља" од стране весељенског патријарха"... и додах му у Богу власт да по свој области црквеној освећује епископе и попове и ђаконе, да разрешује и везује кривце људских сагрешења..." /3/. Намеће се питање тумачења недуга (болести као последице греха, сагрешења у понашању или јеретичком веровању, односно неверовању у Бога), или

пак недужних (чији су преци сагрешили), а све то може бити узроковано непријатељским злим духовима (који, према религијском учењу, изазивају појаву греха, ружних мисли, мржње и сукоба). Према житијима светих, чудотворним исцељењима били су спашени многи: "и сви недужни, имајући многе и различите болести, који су били мучени дусима нечистим" /2,3/.

"Све болести су последица греха. Заиста, и слепило, и глувило и немило, и све остало. И ма како да је чудно рећи - и смрт је болест, последица истог узрока, трулеж од истог црва" /12/. Епилепсија ("болест недуга") се може повезати са утицајем грехова на појаву болести (што је према духовној литератури најчешћи разлог), али је важно нагласити да и у јеванђељима стоји упозорење да свака болест не мора бити последица грехова (Јов. 9,3; Јов. 11,4) /5/. Када је у питању епилепсија - то је за званичну науку озбиљан задатак за истраживање и дискусију, упркос бројним ранијим истраживањима /4,5,6,7,8,9,10,11/.

У "Лествици" Св. Јована Лествичника помиње се епилепсија као "света болест". Неки монаси су молили Господа да полуде други, да их обузме "света болест" (падавица), неки да постану одузети, "само да не буду подвргнути вечним мукама" /5,13/. Овакво тумачење епилепсије као "свете болести" (као могуће казне за учињене грехове, односно могућности за испуњење грехова) /5/ може да приближи и тумачење "болести недуга". "Има болести које се добијају ради очишћења од грехова, а има и таквих болести које треба да сломи наш понос... Осећање душе је њено природно својство, а грех је мрцварење тог осећања" ("Лествица" - Св. Јован Лествички) /12,13/. Свака болест није последица греха ("ни он не сагреши ни родитељи његови" (Јов. 9, 2-3) /5,14/. Неке болести, њихова исцељења и васкрсење мртвих помињу се и у јеванђељима "да се јаве дела Божја" (Јов. 9,3), "... на славу Божју, да се прослави син Божји с ње" (Јов., 11,4). Да ли је то могао бити разлог болести Стефана Првовенчаног (много времена од "недуга је био мучен")? Да ли је његово исцељење полагањем руку и молитвом Светог Саве требало да прослави име Божје и самог Светог Саву ради учвршћивања вере у српском народу? "Чуда исцељења морају се разгласити, показати "чак и оним злочестима" , јер знаци и чуда су за оне у којих нема вјере, или им је вјера слаба, па да би је опоравили" /15/.

С обзиром на то да је Свети Сава познавао употребу камфора, неки аутори сматрају да су нека чудотворна исцељења оних који су били без свести ("замрлих") могла бити последица успешне примене камфора (нпр. у случају парализе дисања, озбиљних срчаних сметњи, конвулзија, па и епилепсије (7,16). О оваквим индикацијама за примену камфора писали су и други аутори /17/. Чудотворна исцељења, која је учинио Свети Сава, данас можемо разматрати како са аспекта научне средњовековне медицине, религијске медицине, тако и са аспекта граничног подручја науке. Коларић /18/ је дао значајан допринос филозофским преиспитивањима духовности српског народа, са посебним освртом на Светог Саву и његово укупно животно дело, харизму и мит. Један број истраживача говори и пише о "вером охристовљеној науци" /19/.

Према житијима светих, Св. Козма и Дамјан, Св. Пантелејмон, Св. Кир и Јован, Св. Сампсон и други беху научени лекарској вештини не толико лекаријима, колико именом Господа Исуса Христа. Св. Сампсон беше лекар врло милосрдан, који се посветио науци лекарској. Давао је болесницима лекове и за тело и за душу, саветујући свакога да испуњава прописе вере хришћанске, а могао је да лечи и полагањем руке /20/. Према подацима из старих српских биографија, односно житија светих, све то је могао да чини и Свети Сава /2,3/. Он је био не само духовни пастир већ и лекар, односно исцелитељ душе и тела српског народа. "Доста година проживе

Свети, управљајући у лаври светог Симеона, по имену Студеници, многа исцељења учини Бог метањем руку његових на недужне, и многа прогнанства духова молитвом, и многа чуда која због дуљења речи није могућно ни изговорити. И не само њиме самим него именом његовим, да и прости људи у домовима и у горама, пасући стада, помуздавши млеко, и не требаху сиришта, доста је само рећи: 'Савина те молитва покиселила', и одмах с гласом сирење би се усирило и млеко укиселило, и врло добро било" /3/.

Посебну пажњу молитвама Светог Саве посветио је Бојовић /1/, анализирајући значај у делима Теодосија и Доментијана: "...молитва... сатворена Савиним срцем, умом и душом, а изговорена Савиним серафимским гласом. Без обзира где је изговорена, у храму, у келији, у Светој Земљи или на морској пучини, у оточаству или на западној страни, она је окрилаћена и од Господа увек услишена". Његове молитве имале су велики значај и у лечењу оболелих, што потврђују примери бројних исцељења, која је учинио Свети Сава. Према Доментијану, Савино бдење и молитва су "усхођење ка вишњем боговиђењу". Дефиниција хиландарског јеромонаха Доментијана као да сажима светоотачка мишљења, која се свode на поимање по којем је молитва умно усхођење из срца ка Богу /1/. Међутим, када се говори о молитви, мора да се истакне и значај вере да ће молитва бити услишена (Мк. 11,24). Дакле, вера је основ свих видова религијске медицине (молитве, полагања руку, опраштање грехова) /1,5/.

У жичкој Беседи о правој вери, као и у свим другим беседама Светог Саве, наглашен је значај молитве и призивање "трисветог имена Његовог", сматрајући да је по снази молитва изнад оружја /1/. Тим пре, значај молитве је веома важан и у лечењу оболелих који су се за помоћ обратили Светом Сави (односно Богу и/или Светима на небесима). Доментијан каже да Сава, уз молитву Господу, сатвори животворећи крст у срцу своме" /1,2/. У многим недаћама, док се молио, Сава је створио крсно знамење /1/. Доментијан наглашава да је ветар побегао од красног знамења, а да су се демони уплашили од крсне силе. Крст је и Савино моћно оружје у борби против непријатеља /1/, а посебно у лечењу невољних и оболелих. Доментијан га иначе назива "светим крсним оружјем". Када је брата оживљавао молитвом, он је, како каже Теодосије, "у име Свете Тројице написао по нагу телу слику крста", након чега се тело покренуло /3/. Крсни знак се јавља као традиционално средство исцељења, призива и покреће деловање снаге Свете Тројице, "он је знак победе Христа над смрћу и трулежношћу, над грехом и силом ђавола и демона, и стога победе над болешћу која је са њима повезана" (4).

Али, оно што је посебно важно, Доментијан додаје да је крстом часним осветио воду и њоме га учинио здрава /1/. Да ли је то тренутак успостављања директне везе са Светом Тројицом, када Свети Дух (енергија Светог Духа - Благодат Духа Светог) "кодир" (речено модерном терминологијом) воду, односно освећује воду, тако да она делује исцељујуће на болесника? Употреба свете или благословене воде, која се пије, сипа на тело или ставља на оболели део тела јесте универзално распрострањен поступак. Вода снагом Светог Духа постаје носилац лековитих енергија, за чије се слање свештеник, у оквиру обреда освећења воде, моли Господу Исусу Христу (4). Крштење се у хришћанској књижевности сматра другим, духовним рођењем. "То је рођење водом - пошто се приликом крштења употребљава вода као симбол спирања сваке моралне нечистоће (греха), а Духом - зато што у тајни крштења, по учењу цркве, дејствује Дух Свети, дакле сам Бог" (Мт. 3,11; Мр. 1,8; Лк.3,16;..., али најважније: "Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у царство божје" (Јн. 3,5) /21/.

Савину молитву је често пратило и подизање руку, што представља телесни и визуелни одраз тежње човекове душе ка Богу. Сава "подиже своје преподобне руке на небо ка вишњему", отварајући своје умне, душевне и срдачне очи, нарочито приликом оних молитава којима чини чуда. Доментијан, највероватније сведок неких од тих чуда, записује да Сава то чини приликом подизања ослабљенога, на морској пучини, када подиже брата Стефана и када моли за падање града /1,2/. Према сведочењу Теодосија, свети Сава је то учинио и када се борио против Стреза /1,3/. Овакви описи Савиних мољења представљају импресивне литерарне слике, које доприносе портретизацији Савиног духовног профила /1/, који је раван духовном профилу апостола према резултатима овог истраживања. "Једном речју, за Доментијана Сава је био раван господњим самовидцима апостолима" /18/. Неке од њих необично приказују светог Саву: "...бејаше се видети сав као огањ" /3/, што тражи додатно не само литерарно и књижевно тумачење, већ религијско и научно тумачење.

Савин молитвени портрет испуњен је свим оним вредностима, које карактеришу највеће свете оце и подвижнике: умиљење срца, гледање умним, срдачним и душевним очима, сузоточна умиљења, слављење Бога, духовно сједињавање и приближавање Богу, гледање Бога светлом душом и чистим очима, усхођење молитвама ка Вишњем боговиђењима. Према сведочењу Доментијановом Сава се толико приближио Богу постом и светим молитвама да је и мртве васкрсавао, о чему је сведочио и Теодосије (детаљним описом исцељења и васкрсења његовог брата Стефана), што представља врхунац примања молитви /1,2,3/. Теодосије је забележио да свети "знађаше да ће Бог извршити његову молитву, као када би син што молио у оца и узда се да ће му дати" /3/, што још једном упозорава на значај вере и наде за оно што се моли - "Јер све је могућно ономе који верује" (Мар. 9,23). Описано чудо, како је свети Сава подигао обамрлог брата, у својој суштини се не приказује као његово чудо, већ Христово: "у ствари, он је овде посредник и молител коме је молитва услышана" /7/.

Термином харизма (дар милости, Божји дар, благодат) апостол Павле у Првој посланици Коринћанима означава различите дарове Св. Духа: "Различити су дарови, али је Дух исти... Јер једном се даје кроз Духа реч мудрости. А другоме вера истим духом, а другоме дар исцељивања истим Духом. А другоме чињење чудеса, а другоме пророштво, а другоме разликовање духова, а другоме различити језици, а другоме тумачење језика. А све ово чини један исти Дух, делећи свакоме понаособ како хоће" (И Кор. 12,4-11) /18/.

Духовни путеви лечења укључују молитву. Од свих религиозних терапија молитва је примарна (молитва за ближњега, молитва светитеља). "Да би човеку дао тражено излечење, Бог од човека захтева само једно: да Му се мили с вером". Призивањем у помоћ "великог небеског лекара" следећим речима: "Исусе, сине Давидов, помилуј ме" (Лк. 18,38), болесник се отвара обновитељској свемоћи Божанске милости, или то чине они који се за њега моле /4/. У последње време вршена су научна истраживања о дејству молитве на болесне људе у Америци и Европи. Посебан нагласак у овим истраживањима је на молитви другог за болесног човека, који не зна да се за њега неко други моли (члан породице, пријатељ, свештеник, али и болеснику непозната лица). Неговање хришћанских врлина јача отпорност организма против болести преко психоневроендокриноимунолошког система /22/. Резултати ових истраживања пружају могућност да схватимо значај молитве Светог Саве.

Након Савине смрти су се над његовим светим нетрулежним моштима (најпре у Трнову, а касније у манастиру Милешева) и гробним прахом "пријатна мириса" догађала бројна исцељења: "... и добиваху додиром светих моћију његових исцељења многим болестима..., мучени духовима нечистим биваху слободни, дароваше хромима ход, и грбавима исправљење, и глухима да чују. А који не могаху због мноштва народа приступити светим његовим моћима, узимаху гробни прах пријатна мириса и, призивајући Светога, метаху га на своје болести, и сви добиваху здравље молитвама његовим Богу..." /3/. Чак када су његове целебне мошти узете из његовог гроба у Трнову, грађани су са свих страна долазили на гроб Светога "и свако приношаше своје болне, помазујући их прахом пријатна мириса из гроба Светога као миром и, примајући молитвама његовим целбе својим недузима, радосно одлажаху својим домовима, славећи Бога" /3/. Веровање у лековиту моћ моштију Срба светитеља, као и схватање чудотворног лечења код нашег народа, било је на висини и изнад наивних представа, везаних за врачање и сујеверје, као што је био случај на западу /7/.

Сава Немањић се сматра родоначелником медицине у Срба, јер је организовао превођење медицинских књига ("лекаруша") и основао прве болнице при манастирима Хиландару и Студеници, које је снабдевао медикаментима и инструментима са својих поклоничких путовања /18/, чему су посвећена истраживања бројних аутора /7,16/. Из обимне биографије, која обухвата писану реч о Светом Сави дознаје се да се већи број аутора бавио његовим животом и делом у области културе (у народном веровању и предању, народним и уметничким песмама, легенде о Светом Сави), организовању "законоправила" права и др /23/.

Према речима Св. Николаја Велимировића, Свети Сава је био поштован и вољен од свих Балканаца, а "народу Српском он је дао хришћанску душу, која није пропала са пропашћу државе српске" /20/. Чудотворна исцељења, која је учинио Свети Сава, у значајној мери допринела су његовом угледу у српском народу и схватању значаја вере (у Свету Тројицу), што је допринело развоју и угледу српских зекмаља тога времена.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бојовић Д. Молитве Светога Саве. ЦИП - Католигизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд, Пунта, Ниш 2002.
2. Доментијан. Житије Светог Саве. У: Старе српске биографије. Просвета, Београд 1975; 58.
3. Теодосије. Житије Светог Саве. У: Старе српске биографије. Просвета, Београд 1975; 113, 115, 117-119, 134, 137, 142, 149-151, 171, 172.
4. Ларше Ж-К. Теологија болести. Центар за црквене студије, Ниш, Арс либри, Београд.
5. Илић-Тасић С. О епилепсији у Новом завету и у Житијима светих. Источних. Источник Часопис за веру и културу 2002; 41:82-96.
6. Радојичић С. Чудесна оздрављења и свети лекари у старом српском сликарству. У: 700 година медицине у Срба. САНУ, Београд 1971; 77-93.
7. Катић Р. Српска средњовековна медицина. Дечје новинме, Горњи Милановац 1990; 77-85.
8. Јовић Н. Мартиновић. Ж, Јанчић Ј. Епилепсија у српским средњовековним медицинским и другим списима. Срп арх целок лек Срп арх целок лек 1992; 120 (11-12):367-70.
9. Јовић Н, Јанчић-Стефановић Ј. Чудесна исцељења у живопису манастира Дечами. Срп арх целок лек 1999; (7-8): 291-296.
10. Јанковић МС., Сокић БД, Лавић МЗ, Шушић В, Стојсављевић Н, Друловић Ј. Епилепсија, епоними и покровитељи (историјат западних цивилизација). Срп арх целок лек 1996; 124 (5-6): 162-5.
11. Илић-Тасић С. Епилепсија код светитеља. Црквене студије, Ниш, 2004; 1: 363-380.
12. Свети Јован Лествичник, друго издање, превод са грчког, предговор и коментари Димитрије Богдановић. Сфаирос, Београд 1988. ЈУ ИСБН 86-81277-05-7.
13. Св. Николај Велимировић. Владика Николај Изабрана дела у 10 књига, књига 10: Молитве на језеру, Песме молитвене, Молитве, Жетве Господње, Једини човекољубац. Глас цркве Ваљево, БИГЗ Београд 1996.
14. Самарџија Б. Различита схватања о пореклу болести. У: Мрежа над безданом. Препород, Београд 2000; 71-76.
15. Крмпотић В. Брдо изнад облака. Глобус, Загреб 1989; 325.
16. Туцаков Ј. Допринос Светог Саве унапређењу здравствене културе у средњовековној Србији. У: Сава Немањић - Свети Сава - историја и традиција. САНУ, Београд 1976; 269-77.
17. Дуке ЈА. Хандбоок оф Медицинал Хербс (6), СРС Пресс, Инц Боца Ратон, Флорида 1985.
18. Коларић И.: Свети Сава српски харизма и мит. Просвета 1995; Ниш.
19. Влајић С: Први светски антихришћански рат Теслина открића у одбрани хришћанства. Мирослав, 1999; 21, 64.
20. Св. Николај Велимировић. Прилог. Линц 2001; 30-32, 68-69, 405, 414, 479-480, 684.
21. Богдановић Д. Старе српске биографије (Предговор, Напомене и објашњења). Просвета, Београд 1975; 271.
22. Јеротић В. Хришћанство и медицина. Црквене студије, Ниш, 2004; 1: 351-357.
23. Ристић В. : Исихазам у Србији, Свети Сава биографија. Центар за црквене студије, Ниш, Пунта, 2006; Ниш, 85-118.

Slobodanka Ilic Tasic

MIRACULOUS HEALINGS DONE BY SAINT SAVA

The gift of doing wonders is one of the greatest gift that the Lord gives only to the people truly great in their strenght in faith. Saint Sava was one of those men. We have testimonies of the monks of Hilandar to prove that as well as testimonies of the great Serbian men of pen - Domentijan and Teodosije. Numerous miraculous healings done by Saint Sava havve been noted down in the hagiographies. According to the words of St. Nicola Velimirovic, Saint Sava was respected and beloved by all the people from Balkan, and "to the Serbian people he gave a Christian soul, which did not fail with the failure of the Serbian state".

плѣть въ ѿрауѣннѣ. у нечюта
ютъ евоушенъ въ жамѣ брага :
нны гла. ѿ. салла гла на :

Потѣще се раи плѣть сеи. ѿ
постнмъ сеаховно. разраѣ
шмъ въ сеаевоуѣ беззаконны.
развръѣмъ стрѣльчѣмъ.
постнмъ въ прѣмъ законнѣ
мнѣ беззаконно развръѣмъ.
даднмъ алауоушнмъ хлѣбъ.
ннѣ ннмъ въ сеаѣмъ въ мѣ.
дапримемъ ѿ хлѣба ннмъ.
гла. нннѣ. бо. гла. ѿ.

Унтѣмъ дѣсловоу дѣрн. бавышъ
на голѣтнмъ ннѣ намъ :
прѣ. вѣрѣ. гла. ѿ. не ѿврати
ца твоего ѿ троистогого
спасеннѣ твоего въ прнѣмъ :
попрѣмъ. (траѣ въ тѣмъ гла. н.
салла гла. н. рѣцнмъ дащн
Прнѣмъ тѣмъ ннѣмъ се раи.
мѣстннѣмъ ннѣмъ дащн
ннѣмъ. не трѣгоуѣмъ
ѿвѣмъ дащн нашо гоуѣмъ

VII

